

Families

familieportretten: herinneringen en verhalen

Families

gaan verder
dan

Bloed

intieme
privé-
portretten kunnen
maatschappelijke
boodschappen
&
universele verhalen en
emoties
verbeelden.

familieportretten
nemen soms een

LOOPJE
met de
waarheid

familieportretten

volledig

zijn

niet altijd

familieportretten
zijn soms deels

GEWIST

of
zelfs
nooit
gemaakt

in familieportretten
speelt een **dynamiek**

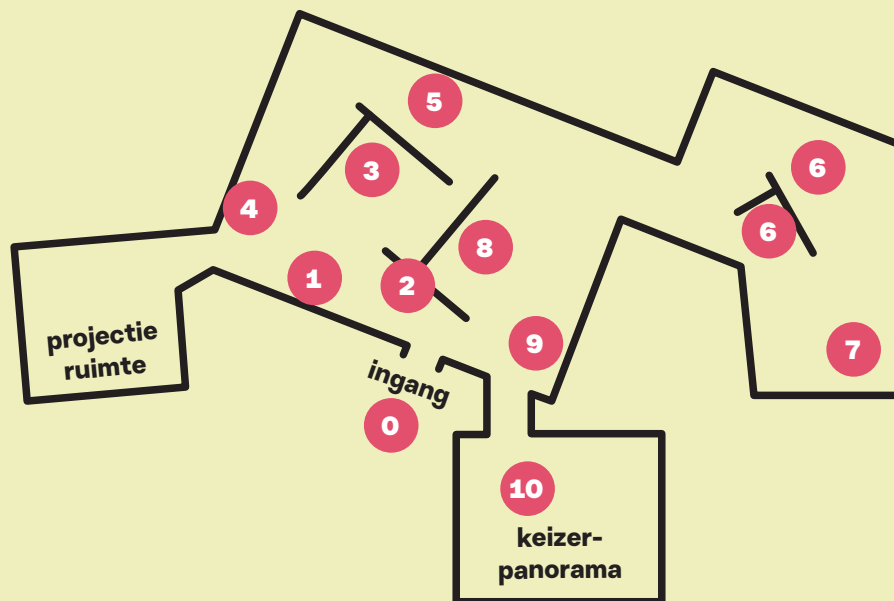
tussen
(gekozen)
familieleden

met de
fotograaf

met het
publiek

expo Families

2e verdieping

1 Vroege familiefoto's

2 'Ongeziene' relaties

3 Babyfoto's

4 Allesziende moeders

5 Ongemakkelijk

6 Binnen laten

7 Romantiseren

8 Gemis

9 In de kring

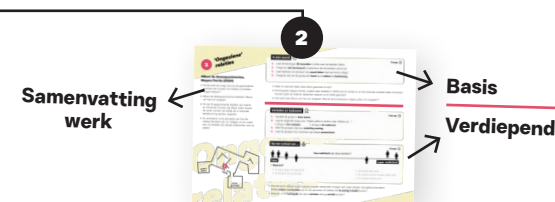
10 Keizerpanorama

Mogelijkheid voor een fotomoment

Vorbereiding

- Lees de steekkaarten van de verschillende thema's.
- Print de steekkaarten die je wilt gebruiken.
- Bepaal welke werkvormen en vragen zouden aansluiten bij je groep of je gidsstijl.

Rondleiding

Laat de leerlingen de werken zoeken en nadenken over de introductievraag.

De werkvormen/vragen dienen als een keuzemenu. Kies zelf op basis van wat bij je groep past of je gidsstijl. Alle werkvormen/vragen zijn onafhankelijk van elkaar te gebruiken.

Extra materiaal

schrijfgerei	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	emotielegende	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
papier	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	kader	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
schaar	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	doeken	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
touw	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	vormenblad	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Pik het extra materiaal de dag zelf op aan de balie.

Let wel op: de voorraad is beperkt. Je kan het nodige materiaal ook zelf meebrengen.

Kant-en-klare rondleidingen

Geen tijd? Kies dan een van deze combinaties!

Samen plezier maken	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Samen dieper gaan	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Afwisseling diepgang en plezier	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

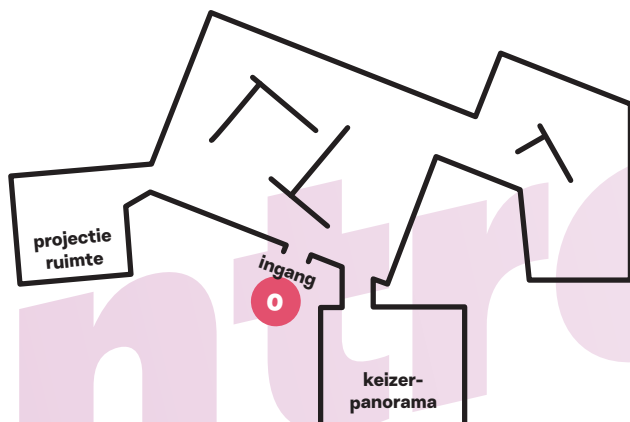
Wat maakt iemand familie?

Introductie

Collectietentoonstelling Families, FOMU (2026-2027)

- Fotografie legt familie verhalen vast en geeft deze door aan volgende generaties.
- In deze tentoonstelling wordt familie getoond in al haar vormen en belicht thema's zoals moederschap, het kerngezin en chosen family.
- Historische foto's hangen naast het werk van hedendaagse kunstenaars die het traditionele familieportret uitdagen.
- Auteur Niña Weijers schreef 10 persoonlijke teksten voor FOMU over wat familie vandaag betekent.

- We gaan zo meteen een **tentoonstelling** over **familie** bezoeken. Wat **verwacht** je te zien?
- **Hoe belangrijk** vind jij familie in je leven?
- In de expo zien we veel **verschillende soorten gezinnen**. Welke soorten gezinnen ken jij?

Familieportret

± 5 min ⌚

1. Verdeel de groep in **twee cirkels** die elk een **'familie'** vormen.
2. Introduceer het scenario: "Een **zondagavond** bij een **familie thuis**".
3. Daag beide groepen uit om binnen **30 seconden** een bevroren **groepsportret** te vormen.
4. Bespreek de **verschillen** en **gelijkenissen** tussen de twee beelden.
5. Als de motivatie nog hoog is, varieer dan met **nieuwe scenario's** zoals
 - De ochtendrush
 - Een chaotisch diner
 - Samen voor de tv

Woordassociatie

± 10 min ⌚

1. Maak één grote cirkel zodat de volgorde voor de groep duidelijk is.
2. Introduceer het thema 'familie' als startpunt voor de **razendsnelle woordassociatie**.
3. Start de timer op **60 seconden** waarbij de **beurt** de cirkel **rondgaat**.
4. Daag de leerlingen uit om **geen stiltes** te laten vallen en **geen woorden** te **herhalen**.
5. Stel na de minuut vast welke specifieke **woorden** het meest **opvielen**.

Vormen

± 10 min ⌚

1. Maak één grote cirkel.
2. Toon het blad met de verschillende **vormen**.
3. Stel de vraag: "**Welke vorm** past het best bij het **woord familie?**".
4. Vraag de leerlingen om hun gekozen vorm met hun **handen uit** te **beelden**.
5. **Bevraag** de leerlingen kort over **hun keuze**.

1

Vroege familiefoto's

© Anoniem, Portret van zes vrouwen en drie mannen,
ca. 1839-1865, Collectie FOMU, 2022/35

© Anoniem, Portret van twee mannen die elkaar
vasthouden, ca. 1860-1870, Collectie FOMU, 2022/39

Wat zie je?

© Anoniem, Portret van een man en kind,
ca. 1839-1865, Collectie FOMU, P/1966/39

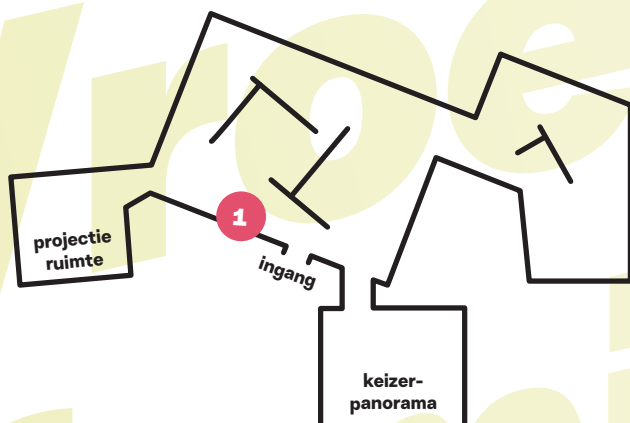
© Anoniem, Vijf mannen poseren bij een sloep,
ca. 1854-1865, Collectie FOMU, 2022/45

1

Vroege familiefoto's

Vroege familiefoto's (midden 19de eeuw)

- In de 19e eeuw was een foto van jezelf of je familie iets bijzonders en duur.
- Vanaf ca. 1870 konden meer mensen zich laten fotograferen dankzij een nieuwe betaalbare techniek: ferrotypie.
- Het resultaat was telkens één enkele afdruk – vaak het enige wat ons vandaag rest.
- We weten niet altijd wie er op deze foto's staat, dus vullen we zelf het verhaal aan op basis van hun houding en kledij, maar ook met onze eigen hedendaagse blik.

- Welke **relaties (familiebanden)** tussen mensen kun je zien op de foto's (bijvoorbeeld ouder-kind, broer-zus, grootouder-kleinkind)?
- Wanneer maken jullie **familiefoto's**?
- Waarin **lijken** deze oude foto's op moderne gezinsfoto's, en waarin **verschillen** ze?
- Vroeger waren foto's voor de rijken en poseerde men bewust in mooie kleren. Worden er tegenwoordig ook **speciale voorbereidingen** getroffen voor een familiefoto, zoals kleding of locatie?

Verloren verhalen

± 10 min ⌚

1. Verdeel de klas over verschillende beelden: ongeveer 5 leerlingen per foto. Geef elke leerling pen en papier.
2. Leg uit dat de echte verhalen achter deze mensen niet meer bekend zijn; de leerlingen mogen die **zelf invullen**.
3. Geef elke leerling pen en papier.
4. **Individueel:** laat elke leerling kort noteren wie deze mensen zijn, wat hun relatie kan zijn en wat hun **verhaal** zou kunnen zijn.
5. Laat de leerlingen hun ideeën **binnen hun groepje delen**: welke invulling **lijkt** op elkaar en welke **verschilt**?
6. Bespreek kort klassikaal waarom de invullingen verschillend zijn.

- Op welke manier kan je aan een foto zien hoe een **familie met elkaar omgaat**?
- In hoeverre is de **representatie** op een foto echt?
- Weerspiegelen jullie familiefoto's de werkelijke dynamiek binnen het gezin?
- Mensen probeerden zich vroeger al **anders voor te doen** dan ze werkelijk waren. Op welke manieren gebeurt dat **vandaag de dag**?

Wie is het?

± 10 min ⌚

1. Verdeel de klas in twee groepen.
2. Elke groep kiest in het geheim één foto en verzint bij die foto een **naam** en een kort **achtergrondverhaal**.
 - Wie is het? Wat is de relatie tot anderen in de foto? Waarom is de foto gemaakt? Wanneer is de foto gemaakt? ...
3. De groepen strijden tegen elkaar om **de foto** van de tegenstander te **raden** door om de beurt een **ja/nee-vraag te stellen**.
4. **Focus:**
 - Vragen over het **'uiterlijk'** van de foto (bijv. "Draagt deze persoon een hoed?" of "Staat deze persoon alleen op de foto?")
 - Vragen over het **verzonnen verhaal** (bijv. "Is de persoon gelukkig?" of "Heeft deze persoon veel vrienden?")
5. De groep die als eerste de foto van de tegenstander raadt, wint de battle.

2

'Ongeziene' relaties

© Mayara Ferrão, O Casamento 7 [The Marriage 7], Álbum de desesquecimentos, 2024, Collectie FOMU, 2025/44

© Mayara Ferrão, O Beijo 6 [The Kiss 6], Álbum de desesquecimentos, 2024, Collectie FOMU, 2025/50

Wat gebeurt er in deze foto's?

© Mayara Ferrão, O Beijo 13 [The Kiss 13], Álbum de desesquecimentos, 2024, Collectie FOMU, 2025/46

© Mayara Ferrão, O Beijo 14 [The Kiss 14], Álbum de desesquecimentos, 2024, Collectie FOMU, 2025/47

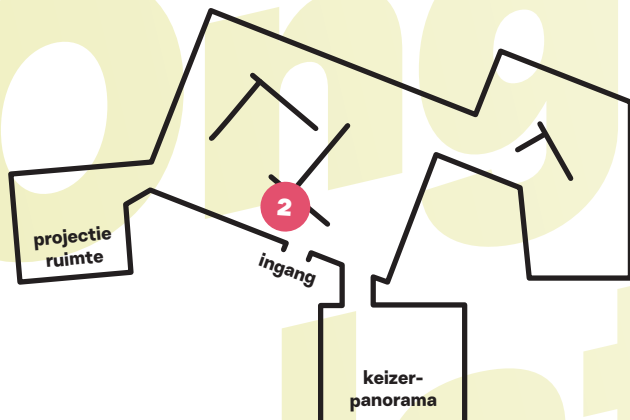
© Mayara Ferrão, O Casamento 1 [The Marriage 1], Álbum de desesquecimentos, 2024, Collectie FOMU, 2025/49

© Mayara Ferrão, Beijos [Kisses], Álbum de desesquecimentos, 2024, Collectie FOMU, 2025/45

Album de desesquecimentos, Mayara Ferrão (2024)

- Ferrão stelt de vraag: hoe zou de geschiedenis eruitzien als vrouwen hun liefdes vrij hadden mogen beleven?
- Album de desesquecimentos betekent 'Album van het ont-vergeten'.
- Dit zijn AI-gegenereerde beelden van zwarte en inheemse vrouwen die elkaar teder kussen. Ze tonen vormen van liefde die in koloniale beeldvorming werden uitgewist.
- Ze veranderen onze perceptie van hoe die relaties (konden) zijn, en nodigen uit om zowel een vrij verleden als nieuwe toekomst voor te stellen.

In één woord

± 5 min ⌚

- Laat de leerlingen **20 seconden** in stilte naar de beelden kijken.
- Vraag hen **één kernwoord** te bedenken dat de beelden samenvat.
- Laat iedereen om de beurt zijn **woord delen** (met een korte uitleg).
- Vraag de rest van de groep een **hand** op te **steken** bij **herkenning**.

- Waar** en **wanneer** lijken deze foto's genomen te zijn?
- De fotografe, Mayara Ferrão, maakte deze beelden in **2024** met AI, terwijl ze uit het **koloniale verleden** lijken te komen. Kunnen jullie vijf redenen bedenken **waarom** ze **AI** heeft gebruikt?
- Waarvoor gebruik je **zelf** soms **AI**?
- Het werk heet **Album** van het **ont-vergeten**. Wat wil de kunstenares volgens jullie 'ont-vergeten'?

Verleden en toekomst

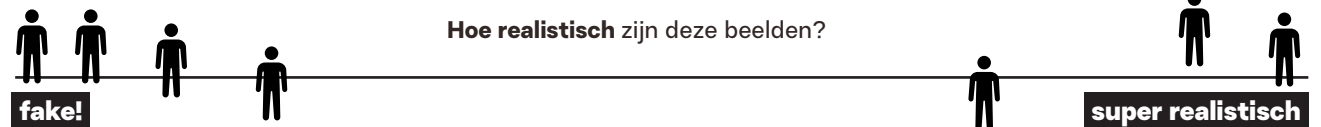
± 10 min ⌚

- Verdeel de groep in **twee teams**.
 - Groep 1: **de grootouders**
 - Groep 2: **de toekomstige (klein)kinderen**
- Leg de volgende vraag voor: "**Hoe kijken** je grootouders of je toekomstige (klein)kinderen naar **liefdesrelaties**?"
- Geef de groepen tijd voor **onderling overleg**.
- Laat de groepen hun inzichten aan elkaar **presenteren**.

Op een schaal van ...

± 5 min ⌚

- Waarom?**
 - ik krijg er geen echt gevoel bij
 - de situaties zijn kunstmatig
 - alle details lijken echt
 - de emoties van de vrouwen voelen echt
 - ik zie geen foutjes van AI
- Romantische relaties tussen zwarte vrouwen bestonden vroeger ook, maar werden niet gedocumenteerd. Welke **andere voorbeelden** zijn er van personen of relaties die **te weinig in beeld** komen?
- Waarom is het **belangrijk** dat deze **verhalen** alsnog **verteld** worden?

© Henri Beng, Studioportret van een baby, ca. 1899-1906,
Collectie FOMU, P/1965/395/3

Wat is hier verstopt?

© Bernard Jacobs, Studioportret van een baby, ca. 1893-1909,
Collectie FOMU, P/1993/305

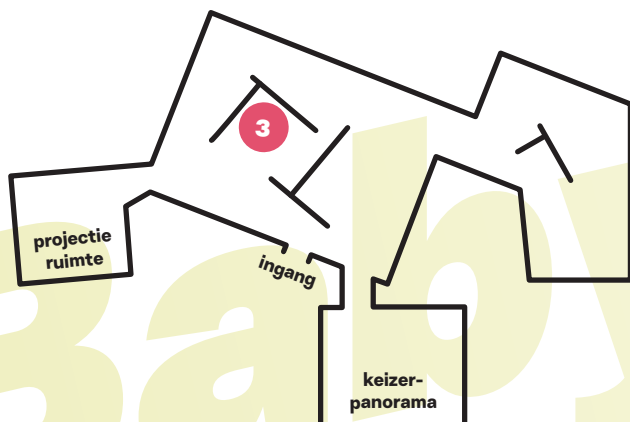
© J. Van Crevel, Studioportret van een baby, ca. 1899-1906,
Collectie FOMU, P/1965/395/4

© Henri Beng, Studioportret van een baby, ca. 1899-1906,
Collectie FOMU, P/1965/395/4

Hidden-mother portretten (1882-1945)

- In de vroege fotografie zorgde de trage sluitertijd voor een probleem: elke beweging van de baby leidde onvermijdelijk tot een onscherp beeld.
- Daarom werden de foto's zorgvuldig in scène gezet: fotografen schakelden de moeders in om het kind stil te houden, maar verstopten haar zodat de baby alleen leek te zitten.
- Deze studioportretten werden vaak verspreid als cartes-de-visites: kleine betaalbare foto's op karton die werden uitgewisseld met familie en vrienden.
- De beelden leggen de impliciete verwachtingen van die tijd bloot: het onzichtbare werk van de moeder houdt het ideale plaatje in stand.

- Deze foto's werden gebruikt als kleine kaartjes om aan vrienden en familie te geven. Wat gebeurt er **vandaag** de dag wanneer er een **kindje** is **geboren**?
- Welke babyfoto's heb je zelf?

De bevroren pose

± 5 min ⌚

1. Laat de leerlingen in **duo's** een babyfoto kiezen.
2. Daag hen uit om dit beeld **60 seconden** na te doen zonder te bewegen.
3. Laat de duo's **elkaar controleren** op stilzitten tijdens het poseren.
4. Leg het verband met de **sluitertijd** van vroeger: men moest lang stilstaan voor een scherpe foto.
5. Vergelijk dit met de snelheid van een **smartphone** vandaag.

- **Hoe** laten ze de **baby's** op deze foto's **zo lang rechtop** zitten?
- De **moeders** zitten op de beelden **verstopt** om de kinderen te ondersteunen. **Waar** zitten de moeders verstopt?
- Wat zijn mogelijke redenen waarom een **moeder niet mee** op de **foto wilt** of **mag staan**?

- **Wat** is **onzichtbaar werk**?
- Moeders doen wel vaker onzichtbaar werk. **Welke voorbeelden** kennen jullie nog?
- **Waarom** doen moeders onzichtbaar werk?
- **Doen jullie** soms werk dat niemand ziet?

De grote verdwijntruc

± 10 min ⌚

1. Verdeel de klas in **twee**.
2. Laat de groepen een **leerling** kiezen die de **baby** zal **spelen** en geef ze een cut-out van het **kader**.
3. Laat de leerlingen een **stilstaand beeld** (tableau vivant) maken waarbij ze zoveel mogelijk groepsleden achter de 'baby' verstoppert.
4. De leerlingen gebruiken **doeken** om zichzelf volledig onzichtbaar te maken.
5. Stel de **voorwaarde**: bij het kijken door het kader mogen de leerlingen **niet zichtbaar** zijn voor de gids.
6. De groep die de meeste leerlingen weet te **verbergen** (in portrait mode!), wint.

4

**Allesziende
moeders**

**Wat is er bijzonder
aan deze moeder?**

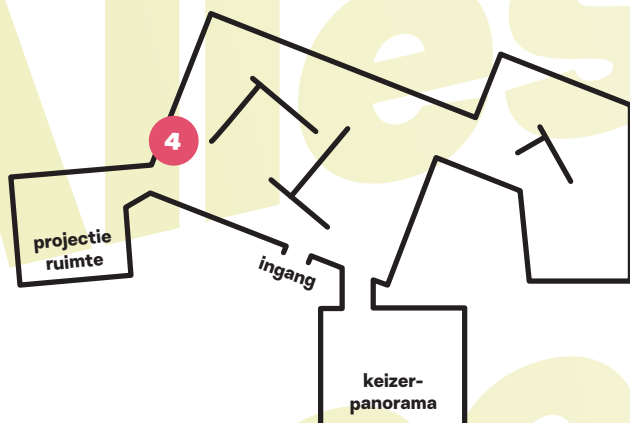
© Mous Lamrabat, Moms see everything, 2019 (2021), Collectie FOMU,
2021/43/1

4

Allesziende moeders

Moms see everything, Mous Lamrabat (2019)

- Modefotograaf Mous Lamradat (MA, 1983) fotografeert zijn moeder als 'allesziende mama'.
- Het idee van de allesziende moeder is universeel herkenbaar.
- De foto is een typisch Lamrabat-portret door het speelse gebruik van opvallende props.
- De kunstenaar encsceneert zijn eigen moeder om zo iets over haar te vertellen, met humor en respect.
- Lamrabat geeft het publiek een duidelijke plek: vlak in het zicht van zijn moeder (die ons allemaal in de gaten houdt).

- Welke **eigenschappen** passen bij deze **moeder**?
- Mous Lamrabat gaf het werk de titel: *Moms see everything* (Moeder ziet alles). Op **welke manieren** wordt dit **getoond**?

Herkenbaar?

± 5 min ⌚

1. Vraag naar de **herkenbaarheid** van een **ouder** die **alles ziet**.
2. Laat de leerlingen **antwoorden** door hun **lichaamshouding** aan te passen:
 - Heel **klein** maken: **niet herkenbaar**.
 - Heel **groot** maken: zeer **herkenbaar**.
3. Bespreek de verschillende antwoorden.

Een eigen beeld van ...

± 10 min ⌚

1. Laat elke leerling een **volwassene** uit de eigen omgeving **kieszen** naar wie ze **opkijken**.
2. Laat ze een **kenmerkende eigenschap** van deze persoon bepalen (bijv. behulpzaamheid of humor).
3. Geef de opdracht om in **speedtempo** een bijpassende **'prop'** uit **papier** te **knippen** die deze **eigenschap symboliseert**, zoals de handenbril op de foto.
4. Laat de leerlingen om de beurt poseren met hun eigen prop.

- Is een 'ouder-die-alles ziet' **helpend** of juist **verstikkend**?

De grens tussen zorg en controle

± 15 min ⌚

1. Laat groepjes van 2 of 3 leerlingen iets bedenken dat een ouder doet dat op de **grens** tussen **zorg en controle** ligt.
2. Geef zelf voorbeelden:
 - De locatie van je kind checken bij radiostilte.
 - Het dagboek van je kind lezen bij ernstige zorgen.
3. Leg een **touw** in een rechte lijn op de **grond**: **links** is **'zorg'**, **rechts** is **'controle'**.
4. Laat de groepjes om de beurt hun **actie roepen**; de **rest** van de **leerlingen** neemt een **standpunt** in door naar een **kant** te springen.

© Tom Cullen, 'Man with child, 2013 (2016)', Collectie FOMU, 2021/30

Welk gevoel krijg je?

© Lynne Cohen, *Retirement Home*, 1970,
Collectie FOMU, 2021/30

© Mike Distarmer, J.C. and Ermadean Verser, ca. 1939-1946, uit de serie
The Heber Springs Portraits, Collectie FOMU, P/2002/65

- Familiefoto's kunnen onderliggende spanningen laten zien; ze tonen soms het ongemak binnen een familie.
- Sommige beelden roepen meteen een ongemakkelijk gevoel op.
- Als je dat gevoel verder onderzoekt, merk je tegenstrijdigheden of dingen die je niet meteen begrijpt.

Diane Arbus (US, 1923-1971)

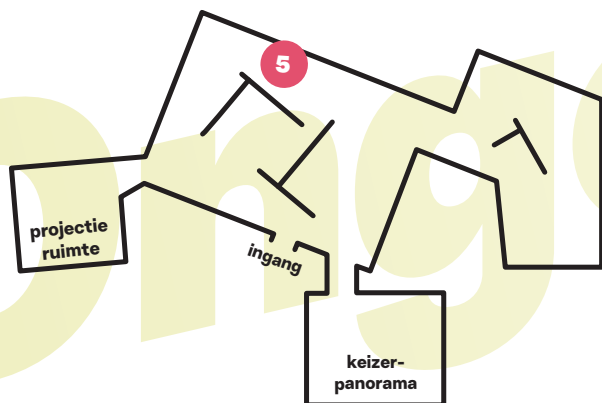
- Diane Arbus maakt eerlijke portretten waarin het ongemak vooral in de sfeer en blikken zit, niet alleen in fysieke verschillen.

Tom Callemin (BE, 1991)

- Tom Callemin onderzoekt de spanning tussen wat een beeld laat zien en hoe wij het als kijker interpreteren.

Lynn Cohen (US, 1944-2014)

- Lynn Cohen richt zich op lege ruimtes en voorwerpen, die het leven dat daar plaatsvond tastbaar maken; en soort 'portret van de ruimte'.

Woorden

1. Laat alle leerlingen een **foto kiezen**; meerdere leerlingen mogen voor hetzelfde beeld gaan.
2. Lees een lijst met **gevoelswoorden** voor. Laat de leerlingen hun **hand opsteken** als het woord volgens hen bij hun gekozen foto past.

Is jullie foto:

- grappig
- schattig
- leuk
- random
- gezellig
- liefdevol
- warm
- vreemd
- ongemakkelijk

- Welke **verhalen** zijn er af te lezen in deze beelden?
- Deze foto's zijn samen geplaatst omdat ze ongemakkelijke familiefoto's zijn. **Welke** van deze foto's vinden jullie het **meest ongemakkelijk**?
- Wat maakt deze foto's precies **ongemakkelijk**?
- Hebben jullie zelf ongemakkelijke **familiefoto's**?
- Vinden jullie het **zelf ongemakkelijk** om op de foto te staan?

Gedachtelezen

± 10 min ⌚

1. Laat elke leerling een beeld kiezen dat hen aan hun **eigen familie** doet denken.
2. Geef iedereen pen en papier.
3. Daag de leerlingen uit om voor elk persoon op de foto een **denkballon** te schrijven of te tekenen: wat denken zij op dit moment?
4. Laat de leerlingen hun resultaten aan elkaar **voorstellen**.
5. Wissel de denkballonnen daarna **onderling uit** tussen verschillende foto's.
6. Bespreek of het verhaal nog **klopt** en of er nu iets anders gebeurt.

Jullie familieportretten

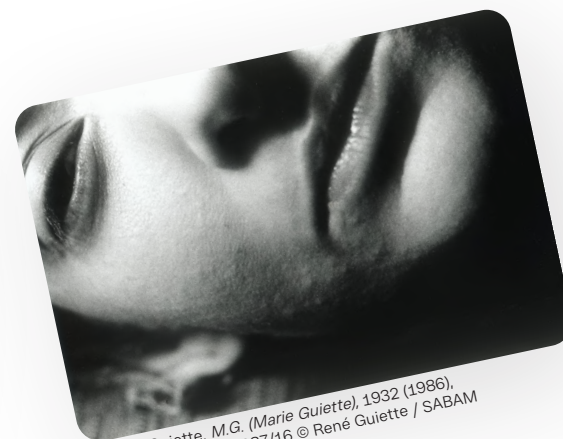
± 10 min ⌚

1. Verdeel de klas in **groepen van 2 tot 6**.
2. Laat elk groepje eerst een specifieke **familiedynamiek** bedenken: wie zijn ze van elkaar en waarom hangt er een vreemde sfeer? (Bijv. twee broers die ruzie hebben, een verveelde tiener met een overenthousiaste ouder).
3. Daag hen uit om deze dynamiek te bevriezen (tableau vivant) in een **ongemakkelijk familieportret**.
4. Bekijk de portretten één voor één: de andere groepen **gokken** wat er precies aan de hand is.
5. De 'familie' onthult daarna hun echte verhaal.

© René Guiette, M.G. (Marie Guiette), 1932 (1986),
Collectie FOMU, P/1987/15 © René Guiette / SABAM

Hoe intiem voelen deze beelden?

© René Guiette, M.G. (Marie Guiette), 1932 (1986),
Collectie FOMU, P/1987/16 © René Guiette / SABAM

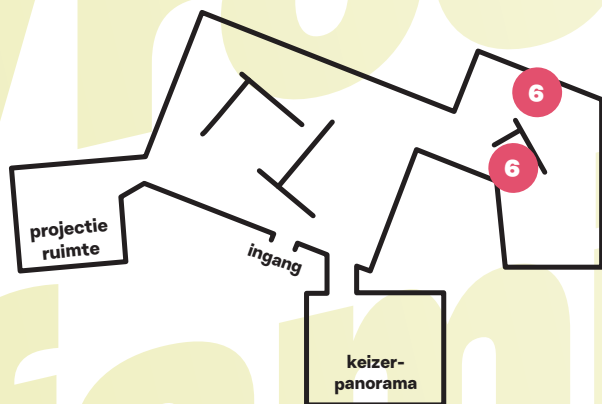
- Sommige foto's tonen momenten die heel persoonlijk of intiem aanvoelen. Als kijker kom je zo soms dicht bij het leven van andere mensen.
- Een portret is een blik van de fotograaf op zijn model. Hierin kunnen ze heel dichtbij komen, of net op een afstand blijven.

Bieke Depoorter

- Bieke Depoorter fotografeerde families in Egypte tussen 2011 en 2018 in hun huiselijke omgeving, van woonkamer tot slaapkamer.
- De geportretteerden schreven reacties op haar foto's. Haar werk toont hoe fotograaf en familie samen een verhaal maken.

René Guiette (BE, 1893 – 1976)

- René Guiette fotografeerde zijn vrouw Marie in heel persoonlijke momenten. De beelden zijn teder en tonen geen pose of façade. Zo voel je als kijker hoe vertrouwd Marie is met de fotograaf.

Het leven van ...

± 10 min ⌚

1. Verdeel de klas in **twee groepen**.
2. Laat beide groepen naar een reeks foto's kijken. Leg elke groep een vraag voor: "Hoe ziet het leven van (...) eruit?"
 - Groep 1: **Marie**, de vrouw van de fotograaf René Guiette
 - Groep 2: de **gezinnen** waarbij **Bieke Depoorter** verbleef
3. Geef elke groep pen en papier.
4. Wat **zien** ze in het **beeld** of wat kunnen ze er uit **afleiden**? Geef de groepen **1 minuut** de tijd om zoveel mogelijk kenmerken of feiten op te schrijven.
5. Voor welke groep was dit moeilijker en waarom?

- Hoe voelt het wanneer iemand een **foto** van je maakt? Wat doet die aandacht met je?
- **Herken je jezelf** altijd in het uiteindelijke resultaat, of zie je soms een **vreemde**?

- Wanneer is een foto té privé?
- Zou je willen dat jouw eigen familie in een museum te zien is? Waarom wel of niet?

De afstandsmeter

± 5 min ⌚

1. Bevraag **hoe dicht** leerlingen zich **voelen** bij **Marie** (werk van René Guiette).
2. Laat de leerlingen fysiek positie innemen in de ruimte: wie zich verbonden voelt staat **dichtbij** de muur/het werk, wie geen band voelt neemt **afstand**.
3. Bevraag nu **hoe dicht** ze zich voelen bij een **gezin** dat **Bieke Depoorter** fotografeerde.
4. Laat ze **weer** een **positie** dicht of ver van het werk **innemen**.
5. **Vergelijk** de **posities** van beide rondes en bespreek waarom deze verschillen.

- Bieke Depoorter woonde een tijd lang bij de families die ze portretteerde en liet ze erna ook schrijven op de foto's. Hoe zouden jullie als fotograaf te werk gaan om iemands **ware karakter** te vangen?
- Hoe zou jij op een foto je ware karakter laten zien?

© Robert Doisneau, Hiver, Jardin des Tuileries, 1945, Collectie FOMU, P/1970/366/9. © Robert Doisneau / Rapho

Welke sfeer hangt er in deze foto's?

© Robert Doisneau, Le Baiser aux poireaux, 1950, Collectie FOMU, P/1978/45/2. © Robert Doisneau / Rapho

© Robert Doisneau, Les frères, rue du Docteur Lecène, 131ème arr., 1934, Collectie FOMU, P/1978/45/5. © Robert Doisneau / Rapho

7

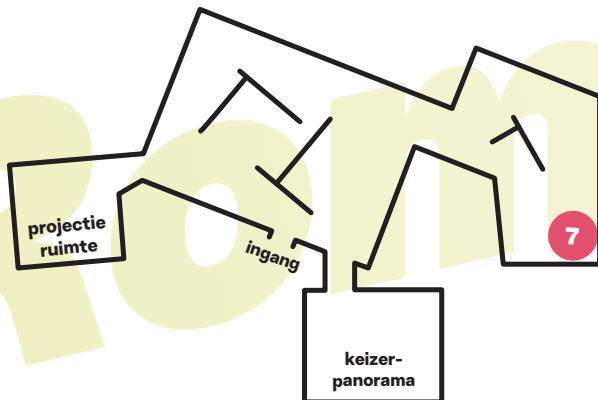
Romantiseren

The Family of Man

- The Family of Man was een wereldberoemde tentoonstelling, met honderden foto's die het dagelijks leven en universele ervaringen zoals geboorte, liefde, werk en dood in beeld brachten.
- Het project wordt gezien als een hoogtepunt van de humanistische fotografie..
- Tegelijk kreeg de tentoonstelling ook kritiek omdat ze de wereld te harmonieus en eenvoudig voorstelde, waardoor sociale verschillen en koloniale ongelijkheid minder zichtbaar werden.

Humanistische fotografie met o.a. Robert Doisneau (FR, 1912–1994)

- Robert Doisneau was een van de bekendste gezichten van de humanistische fotografie.
- Hij werd wereldberoemd met zijn romantische beelden van naoorlogs Parijs.

- In welke foto's **herken** je jezelf?
- Welk gevoel roepen deze beelden op over het **alledaagse leven**?

De historische influencer

± 5 min ⌚

1. Verdeel de leerlingen in **groepjes** van 2 of 3.
2. Laat elk groepje een **foto** aan de muur **kiezen**.
3. Geef de opdracht: beeld je in dat je een **influencer** bent die deze foto post op sociale media.
4. Laat de groepjes een passende **caption** (onderschrift) verzinnen.
5. Bespreek wat ze met dit beeld willen **overbrengen** aan hun volgers.

Soundscape

± 10 min ⌚

1. Verdeel de klas in **groepen** van ongeveer 7 leerlingen.
2. Laat elke groep in het geheim een **foto kiezen**; de andere groepen mogen niet weten welke het is.
3. Daag de groepen uit om een **soundscape** te maken: alle geluiden die op dat moment te horen waren (bijv. krakende sneeuw, stemmen, verkeer).
4. Laat de groepen beurtelings hun soundscape **uitvoeren**.
5. De rest van de leerlingen moet **raden** over welke foto het gaat.

- Deze foto's **romantiseren** het alledaagse leven. Is dit een juiste weergave van de **werkelijkheid**?
- Het doel van deze foto's was de **universele menselijkheid te representeren**. Zijn ze hier in **geslaagd**?
- **Wie ontbreekt** in dit **beeld** van het **dagelijkse leven**?
- Er wordt altijd een keuze gemaakt wat wel en niet wordt getoond. Kan een foto ooit de **volledige realiteit** vatten?

Buiten het kader

± 5 min ⌚

1. Verdeel de klas in **groepjes** van 5 leerlingen.
2. Laat elke groep een **afbeelding kiezen**.
3. Laat hen brainstormen over wat en wie er zich allemaal **buiten het kader** van de foto bevindt.
4. Daag de groepen uit om **uit te beelden** wat er **binnen én ook buiten het beeld** gebeurt.

VARIATIE

Voor en na de foto

± 5 min ⌚

1. Verdeel de klas in **groepjes** van 5 leerlingen.
2. Laat elke groep een **afbeelding kiezen**.
3. Laat hen brainstormen over wat er **net voor de foto** en **net na de foto** gebeurt.
4. Daag de groepen uit om **uit te beelden** wat er **voor en na de foto** gebeurt.

© Félicien Edouard Wettstein, *Portret van een vrouw met ingevoegd portret van soldaat*, ca. 1939–1944, Collectie FOMU, P/1966/181/56/2 © Félicien Edouard Wettstein (3e gen.)

Wat is er bijzonder aan deze foto's?

© Anoniem, *Familieportret met ingevoegd portret van man*, ca. 1910–1920, Collectie FOMU, P/1980/243/765/1

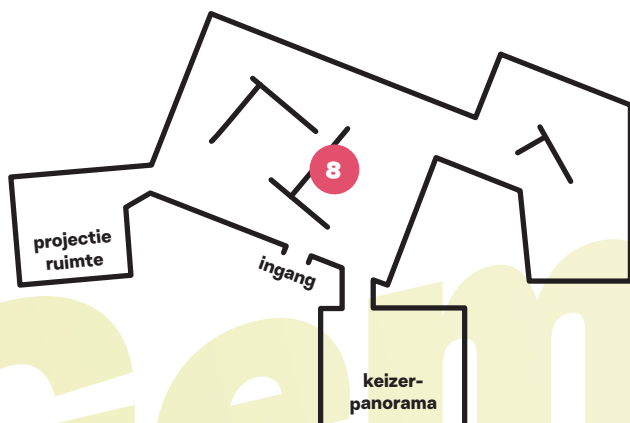
© Anoniem, *Familieportret met ingevoegd portret van man*, ca. 1895–1910, Collectie FOMU, P/1998/53/1

Ghost photography met overleden soldaten (ca. 1939-1944)

- Een foto kan op verschillende manieren de herinnering aan een persoon levend houden.
- Ghost photography combineerde soldatenportretten met nieuwe opnames van achtergebleven familieleden.
- Deze foto's boden hulp bij het rouwproces.

Boekenreeks Mémoires, Seiichi Furuya (JP, 1978-2025)

- Na het overlijden van zijn vrouw Christine in 1985 richtte Seiichi Furuya zich volledig op het vastleggen van hun gezamenlijke leven en herinneringen.
- Hij documenteert hun intieme momenten, alledaagse gebeurtenissen en reizen die ze samen maakten.

- Wat hebben deze **foto's** **gemeenschappelijk**?
- Op elke foto staat **iemand** die er niet meer is. Wie is dit op de verschillende beelden?

Handen vol emoties

± 10 min

1. Laat de leerlingen bij een **foto** gaan staan die hen **persoonlijk aanspreekt**.
2. Geef elke leerling een **emotielegende**: vragen worden uitsluitend beantwoord door met de handen een emotie uit te beelden.
Welk gevoel ...
 - **toont** deze **foto**?
 - hebben de **nabestaanden** van de **overledene**?
 - geeft het om op **deze manier herinnerd** te worden?
3. **Vraag door** op de **meest gekozen handgebaren**/emoties om het gesprek te verdiepen.

- Hoe bewaren jullie de herinnering van iemand die er niet meer is?

- Waarom vinden mensen het **belangrijk** om **herinneringen** aan anderen te **bewaren**?
- Wat **doet een foto** met je herinnering aan een persoon of moment?
- Hoe kan een herinnering **veranderen** of anders voelen naarmate de tijd voorbijgaat?
- Wat merk je als je **geen foto's** of andere herinneringen meer hebt van iemand?

Herinneren vs vergeten

± 10 min

1. Splits de groep in **twee**.
2. Leg de volgende vraag voor: "Op **welke manieren** kan **iemand** ..."
 - Groep 1: **herinnerd** worden?
 - Groep 2: **vergeten** worden?
3. Laat de leerlingen kort **brainstormen** in kleine groepjes.
4. Bespreek **gelijkenissen, verschillen en verrassingen**.

Het afscheid

± 5 min

1. Geef elke leerling een pen en papier.
2. Stel de vraag: "**Hoe** wil jij **herinnerd** worden?"
3. Laat elke leerling **anoniem** een **briefje** schrijven. Laat ze de zin aanvullen: **Ik wil graag herinnerd worden door ... als een ... persoon die ...**
4. **Bespreek enkele** briefjes.

© The Anonymous project/ Image by Lee Shulman & Omar Victor Diop, *The Anonymous project presents Being There 6*, 2023 (2024), Collectie FOMU, 2024/85/1

Wie staat er op deze dia's?

© The Anonymous project/ Image by Lee Shulman & Omar Victor Diop, *The Anonymous project presents Being There 10*, 2023 (2024), Collectie FOMU, 2024/85/2

© The Anonymous project/ Image by Lee Shulman & Omar Victor Diop, *The Anonymous project presents Being There 47*, 2023 (2024), Collectie FOMU, 2024/85/5

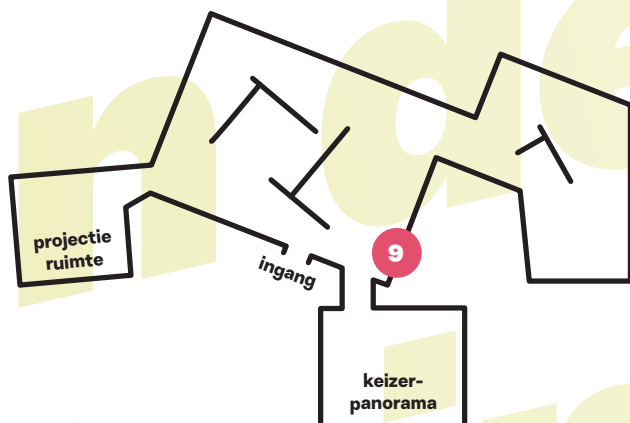
© The Anonymous project/ Image by Lee Shulman & Omar Victor Diop, *The Anonymous project presents Being There 20*, 2023 (2024), Collectie FOMU, 2024/85/3

In de kring

Being There, Lee Shulman & Omar Victor Diop (2023)

- Foto's kunnen in scène gezet zijn en bewust een loopje nemen met de werkelijkheid om een nieuw verhaal te vertellen.
- In Being There plaatst kunstenaar Diop zichzelf digitaal in Amerikaanse familiedia's uit de jaren 1950 en '60.
- De scènes tonen alledaagse momenten van witte middenklassegezinnen, waarin hij historisch niet welkom was. Als buitenstaander in die homogene witte wereld maakt hij zichzelf extra zichtbaar.
- Zijn aanwezigheid confronteert op een speelse maar scherpe manier met vooroordelen, representatie en inclusie.

Wat is nieuw

± 5 min ⌚

- Laat de leerlingen **3 kernwoorden** bedenken die de **sfeer** van deze reeks vatten.
- Geef de leerlingen de opdracht om per foto het element te **zoeken** dat **later** is **toegevoegd**.
- Leg uit dat de fotograaf, **Omar Victor Diop**, zichzelf in elk **dia** heeft **gemonteerd**.

- Hoe **voelt** de **aanwezigheid** van Diop op de foto's aan?
- Deze dia's komen uit de jaren **'50** en **'60**, toen **Amerika** nog **gesegregeerd** was. **Zwarte mensen** hadden **niet dezelfde rechten** en waren **niet welkom in witte kringen**. Hoe zou **iemand uit die tijd** op deze **beelden reageren**?
- Wat is het **verschil** tussen de **reactie** op deze **beelden** van **toen** en de **reactie** van iemand **vandaag** de dag?
- Zijn er plekken waar **jullie** je soms **onwelkom** voelen?

Photoshop

± 5 min ⌚

- Verdeel de leerlingen in duo's.
- Selecteer per groepje één foto van een moment waarbij de leerlingen **zelf graag aanwezig** waren geweest.
- Laat de leerlingen **uitbeelden** hoe zij zelf op deze foto zouden staan.
- Bespreek waarom** ze deze foto kozen.

- Hoe **voelen** deze **gezellige familiekiekjes aan**, als je weet dat een **zwart persoon** hier destijds eigenlijk **niet** aan had **mogen deelnemen**?
- Zijn er vandaag de dag nog steeds **plekken** waar je je als **persoon van kleur minder welkom** voelt?

GEVOELIGE OPDRACHT!

Vandaag de dag

± 10 min ⌚

- Vertel de leerlingen dat er **vandaag de dag** nog steeds **mensen** worden **uitgesloten** op basis van hun **huidskleur** of **achtergrond**.
- Laat de leerlingen in een grote **cirkel** staan. Als ze de uitsluiting al meemaakte doen ze een stap uit de cirkel.
- Lees de stellingen voor en laat leerlingen **uit de cirkel stappen** als ze **denken** dat dit soms **op hen van toepassing is**:
 - Ik voel me soms anders behandeld vanwege hoe ik eruitzie.
 - Ik zie me soms te weinig terug in de mensen in de media of op tv.
 - Ik leer me soms te weinig over de geschiedenis of cultuur van mijn familie op school.
 - Ik merk me soms dat mensen aannames doen over wie ik ben.
 - Ik voel me soms ongemakkelijk bij een grap over mijn afkomst of geloof.
 - Mijn ouders of anderen hebben me al verteld dat ik moet oppassen voor discriminatie.
- Volg op hoe het voelde voor leerlingen om uit de cirkel te stappen of te blijven staan. Hadden ze het verwacht?

10

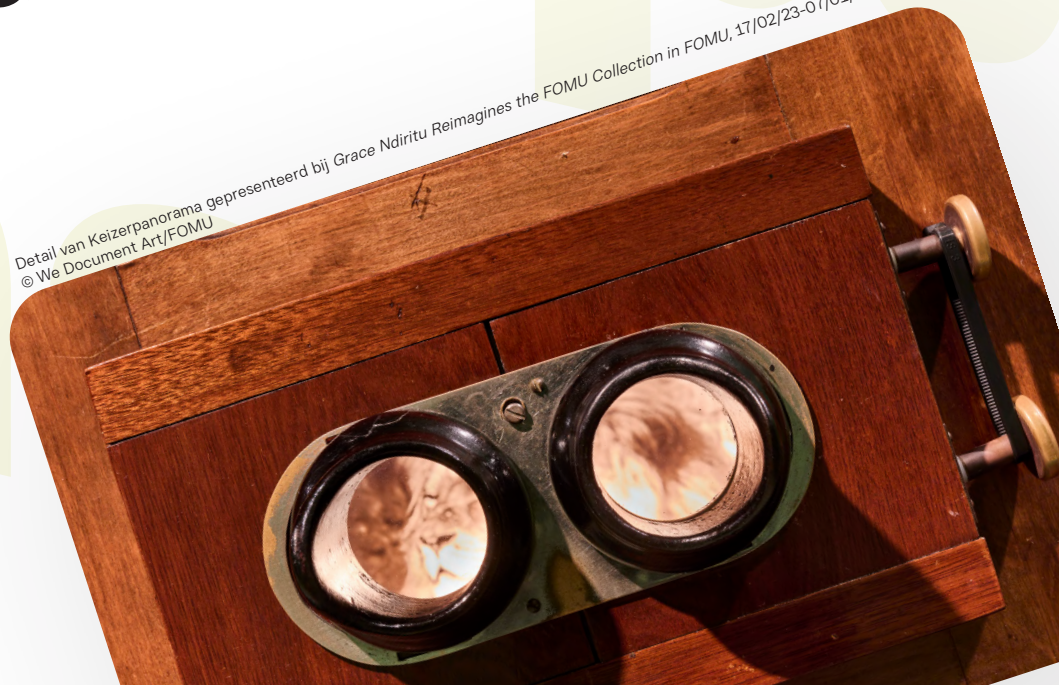
Keizerpanorama

Keizerpanorama gepresenteerd bij Grace Ndiritu Reimagines the FOMU Collection in FOMU, 17/02/23-07/01/24
© We Document Art/FOMU

Wat zie je in deze grote kijkkast?

Detail van Keizerpanorama gepresenteerd bij Grace Ndiritu Reimagines the FOMU Collection in FOMU, 17/02/23-07/01/24
© We Document Art/FOMU

10

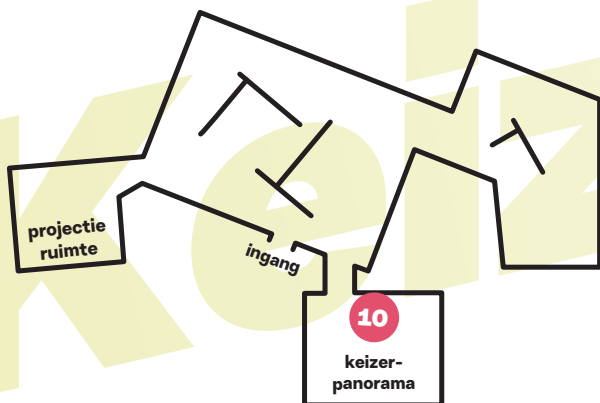
Keizerpanorama

Keizerpanorama (1905)

- Door enscenering en technologie probeerden fotografen beelden te maken die 'net echt' leken.
- Dankzij technologische ontwikkelingen werd de illusie van een 3D-beeld (diepte) altijd maar sterker.
- **Stereofotografie** werkt zo: twee foto's van dezelfde scène vanuit een iets andere hoek worden door onze hersenen samengevoegd tot één beeld met diepte.
- Het Keizerpanorama toont stereofoto's in een grote ronde kast waarbij 25 mensen tegelijk kijken.

The Age of Love, Ugo Woatzi (2026)

- De droomachtige beelden tonen de verbondenheid van Ugo's **chosen family**. Ze laten een toekomst zien waarin zelfexpressie, empathie en onvoorwaardelijke acceptatie centraal staan.

Oog in oog

± 5 min ⌚

1. Laat alle leerlingen een plek kiezen rond het keizerpanorama en vraag hen om hun **linkeroog** volledig af te dekken.
2. Laat hen daarna hun **rechteroog** afdekken.
3. Laat de leerlingen nu voortdurend **afwisselend** één oog afdekken tot ze duidelijk verschillen beginnen op te merken.
4. Vraag de leerlingen om nu met **beide ogen** te kijken. Wat is er speciaal aan dit beeld?
5. Leg uit dat wanneer elke oog een beeld heeft en je **hersenen** deze beelden **samenzet**.

- Deze machine is een **Keizerpanorama**. Er zijn er nog maar 15 in de hele wereld. Nu staat het toestel uit; wat denk je dat er zou gebeuren als het aanstond?

De machine zou veel lawaai maken en de foto's zouden rond beginnen doorschuiven. Daardoor zou je op je stoel kunnen blijven zitten. Het is een andere beleving van foto's bekijken.

Soort van 'aan'

± 5 min ⌚

1. Vertel dat ze de machine zelf gaan nabootsen.
2. Laat de leerlingen allemaal **één stoel opschuiven**.
3. Geef ze **2 seconden** om het nieuwe beeld aandachtig te bekijken.
4. Herhaal dit enkele keren (opschuiven en kijken).

- Al deze mensen vormen een **chosen family**, een gekozen familie. Wat is een *chosen family*?
- **Waarom** moeten of willen sommige mensen hun eigen **familie 'kiezen'**?
- Wat verstaan jullie onder **community**?
- Waarom is een **community** hebben zo belangrijk?
- Wat zijn de **gelijkenissen** tussen community en familie? Wat zijn de **verschillen**?
- Hoe zou het voelen als je eigen familie je **niet aanvaardt** om wie je bent?
- Hoe voelt het om ergens helemaal **jezelf** te kunnen **zijn**?

Je eigen chosen family

± 5 min ⌚

1. Geef de leerlingen een blad papier en een pen.
2. Laat de leerlingen hun eigen **chosen family** opschrijven of tekenen. (bijv. vrienden, bekende zanger, trainer ...)